

7. Gerz W. This is Applied Kinesiology. - GmbH: Ullstein Mosby, 1995. - 16 p

8. Janda V. Manuelle Muskelfunktionsdiagnostik. - GmbH: Ullstein Mosbv.- 1994.- 300с.

9. Lewit K. Manipulative therapy in Rehabilitation of the locomotor system,- Butter-worth.: Heinemann, 1999. - 346p.

10. Lewit K. Diagnosis of muscular dystunktion by inspection / Lewit K., Wasilyewa L. / In Rehabilitation of the spine - USA: Williams and Willkins, -1995. - P. - 113-14.

Н. В. Запорожченко, О. Я. Лісецька, М. О. Лісецький

КІНЕЗІОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ НАСЛІДКІВ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ

Емоційний фон людини у більшості випадків впливає на ураження певної групи м'язів. Під час експерименту доведено, що емоції печалі, смутку, туги пов'язані з функціональною недостатністю і розвитком тригерних точок у квадратному м'язі попереку. Недостатність функції квадратного м'язу попереку, а саме його скорочення або стійка слабкість призводять до розвитку різних форм сколіозу. Кінезіологічна корекція призводить до значного полегшення, але не вирішує проблеми повністю, оскільки після корекції відбувається активація латентних тригерних точок у м'язах антагоністах. Кінезіологічна корекція квадратного м'язу попереку була ефективна при функціональних формах сколіозу. При підтримці м'язів за допомогою кінезіологічної гімнастики у людей з функціональними формами сколіозу спостерігалось повне усунення цієї патології.

Ключові слова: негативні емоції, кінезіологічна корекція, емоційний фон, тригерні точки.

N. V. Zaporozhchenko, O. Ya. Lisets'ka, M. O. Lisets'kiy

KINESIOLOGICAL CORRECTION OF CONSEQUENCES OF NEGATIVE EMOTIONS

Emotional background of a person in most cases affects the development of functional insufficiency of different muscle groups. In the result of the experiment it was found out that emotions of sorrow, sadness, melancholy are associated with the development of functional insufficiency and formation of trigger points in quadratus lumborum. Kinesiological correction resulted in considerable relief, but its one-time application does not deliver patients from pain, because after the correction an activation of latent trigger points in muscles-antagonists took place. Functional inadequacy of quadratus lumborum, its hyperextension or permanent shortening is a frequent cause of forming various kinds of scoliosis. Kinesiological correction of quadratus lumborum is effective in cases of functional forms of scoliosis. In conditions of maintaining muscles with help of kinesiological gymnastics there was complete elimination of different forms of scoliosis.

Keywords: negative emotions, kinesiological correction, emotional background, trigger points.

Подано до редакції 08.01.2014

УДК: 37.015.3+159.922

О. Ю. Косьянова

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФНОЇ МЕТОДИКИ В ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Стаття присвячена вивченню поліграфного методу в психологічних дослідженнях. З'ясовано зміст понять «брехня», «неправда», «обман» та їх розгляд як особистісної характеристики з урахуванням потреб, мотивів, а також свідомих і підсвідомих механізмів. Проведене попереднє емпіричне дослідження на предмет діагностики індивідуально-психологічних особливостей дозволило констатувати, що в цілому запропонований метод дозволяє віднести його до валідної процедури, яка може бути використана для психодіагностики психодинамічних властивостей особистості.

Ключові слова: поліграф, поліграфний метод в психологічних дослідженнях, етапи в становленні поліграфного методу, поліграфні теорії, класифікації поліграфних теорій.

Проблема використання поліграфної методики в психологічних дослідженнях є достатньо актуальною, оскільки, з одного боку, існує значна потреба практичної психології в її використанні, а з іншого, пізнання тих психічних механізмів, що виступають визначальними при виділенні ознак та показників даного методу.

Інтерес також викликаний метою дати природно-наукове пояснення і теоретичне обґрунтування тих складних процесів, які відбуваються в психіці людини і її організмі при виникненні феномену «брехні» і які призводять до можливості виявлення прихованої людиною інформації. При цьому на інформативність

якостей при виявленні приховуваної інформації можуть впливати численні чинники: стан суб'єкта [5], його психофізіологічні і психологічні особливості [1], особливості прояву чинника соціальної бажаності [25], прояву внутрішньоособистісних і внутрішньотемпераментальних зв'язків [8] [9] і т.п.

Незважаючи на актуальність і великий практичний запит, поліграфний метод ще не набув такого широкого розповсюдження і є недостатньо вивчений в аспекті змісту теоретичного підґрунтя та можливостей його застосування. Враховуючи такі обставини, ми поставили мету дослідження – вивчити сучасні тенденції і перспективи використання поліграфної методики в психологічних дослідженнях. Для вирішення поставленої мети дослідження були поставлені наступні завдання.

1. Проаналізувати історичні аспекти зародження і розвитку поліграфного методу.

2. Систематизувати і узагальнити теоретичне підґрунтя, що покладається в основу використання поліграфної методики.

3. Проаналізувати сучасні тенденції і перспективи використання поліграфної методики в психологічних дослідженнях.

Спираючись на різні дослідження [1], [12], [21] та інші, які проводяться в різних фізіологічних і психологічних лабораторіях, в неврологічних, психіатричних і психоаналітичних клініках, а також соціологами і соціальними антропологами, можна побачити, що поліграфний метод дозволяє підійти до аналізу глибоких процесів несвідомого кожної конкретної людини. Такі дані є достатньо важливими, але в той же час складними в аспекті їх інтерпретацій. Визначальним в поліграфній методиці виступають психофізіологічні реакції випробовуваного на конкретні стимули (питання, що ставляться). Характер і глибина реєстрованих змін служать об'єктивними критеріями індивідуальних особливостей досліджуваного на поліграфі.

Відомо, що в різних галузях наукових знань існують неоднозначні підходи до пізнання таких особливостей людини, як брехня, неправда, обман. Огляд наукової літератури в цій області ([13], [16], [21] та ін.) дозволяє виділити певні закономірності в інтерпретації вказаних вище визначень. Спираючись на ці дані в своїх дослідженнях, ми будемо розглядати, поперше, брехню як свідоме спотворення відомої суб'єкту істини, що робиться навмисне. По-друге, обман як напівправду, що провокує розуміння людини на помилкові висновки з достовірних фактів (повідомляючи деякі справжні факти, обманщик навмисне приховує інші, важливі для розуміння дійсності). По-третє, неправда, як і обман, ґрунтується на неповноті інформації, але, на відміну від обману, мовець не приховує відомої інформації і не переслідує інших цілей, крім передачі неповної (або спотвореної) інформації. Іншим аспектом є проблема більш складного характеру, яка визначається віднесенням перерахова-

них явищ до структури особистості та рівню їх прояву. Виконані в цьому аспекті дослідження дозволяють говорити про те, що при інтерпретації результатів поліграфного методу важливо врахувати як особистісну характеристику випробовуваного [21], так і його мотиви чи установки [1], захисні механізми, а також вірогідний прояв конфліктності. Узагальнюючи ці та інші результати досліджень, у своїй роботі ми будемо розглядати такі особливості, як особистісну характеристику з урахуванням потреб, мотивів, а також свідомих і підсвідомих механізмів. У існуючих різних психологічних дослідженнях при використанні поліграфа аналізуються психофізіологічні особливості людини реагування на стимули, які можуть провокувати неправду, причини виникнення обману та його наслідки [1], [7], [14], [16], [21] та інші.

Узагальнюючи чисельні дослідження, умовно можна виділити близько тридцяти теорій ([1], [7], [19], [24], [27] та інші), що дозволяють так чи інакше обґрунтувати спостережувані реакції в процесі проведення поліграфного дослідження. До найбільш поширених серед них можна віднести теорію загрози покарання А. Моссо; умовно-рефлекторну теорію І. П. Павлова; теорію активації М. Борланда і Д. Раскіна; теорію конфлікту М. Борланда і Д. Раскіна; інформаційну теорію емоцій П. В. Симонова; теорію афекту О. Р. Лурія; орієнтаційну теорію М. Клейнера; теорію когнітивного дисонансу Л. Фестингера; мотиваційну теорію В. А. Варламова; теорію цілеспрямованого тестування пам'яті Ю. І. Холодного; теорію адаптації Л. Р. Алексеева; теорію пріоритетності уваги А. Б. Пеленіцина; теорію установки Д.М.Узнадзе, теорію новизни та інші.

Відомо, що упродовж багатьох століть людство знаходилося у пошуках того, яким чином можна досліджувати особистість так, щоб виключити будь-який прояв брехні. При цьому в різних країнах використовували різні методи. Так, на Близькому Сході знаменитий лікар старовини Авіценна визначав за пульсом значиму інформацію. У стародавньому Китаї підозрюваним давали сухе рисове борошно, просили його прожувати в розмові з ними; якщо людина була не в змозі це зробити, тоді вважали її нечесною. У африканських країнах для визначення правди глава племені здійснював свій танець навколо обстежуваних та ретельно обнюхував їх. За інтенсивністю запаху поту робилося укладення, хто з обстежених був нечесним. Таким чином, ще з давніх часів особлива увага приділялася психофізіологічним реакціям випробовуваного при розпізнаванні брехні. Але тільки у кінці XVIII століття були створені умови для розвитку технічних засобів, що надалі дістали назву «поліграф». Поштовхом для розвитку інструментальної детекції брехні послужили роботи (стосуються діагностики пульсу, кровообігу в людському мозку, страху, втоми, температури мозку та інші) італійського фізіолога А. Моссо. Автор довів, що в залежності від величини емоційної напруги міняється і ряд фізіологічних пока-

зників. Ним було встановлено, що тиск крові в судинах людини і частота пульсу змінюється при зміні емоційного стану випробовуваного. Дещо пізніше у 1885 році італійський лікар-психіатр Ч. Ломброзо використав перший прилад для детекції брехні - гідросфігометр, який реєстрував у обстежуваного зміну тиску крові під час дослідження.

Відомо, що перший поліграф запропонував офіцер каліфорнійської поліції Джон Ларсен у 1921 році. Цей прилад був придатний для розпізнавання фізіологічних реакцій випробовуваного, реєстрував на паперовій стрічці, що рухалася, пульс, тиск крові і дихання. Пізніше, у 1926 році, Л. Кілером був доданий до даної процедури аналіз показника шкірного опору, а також канал реєстрації «тремора». Останнє дало можливість підтвердити валідність даного методу при оцінюванні правдивості обстежуваного.

Слід зазначити, що приблизно в цей же період проводилися масштабні психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа [18] під керівництвом Олександра Романовича Лурія та Олексія Миколайовича Леонтєва. Так, О. Р. Лурія, починаючи з 1924 року, провів серію експериментальних робіт з вивчення афективних реакцій. Автор розробив методичку, що дозволяє зафіксувати виникнення емоційних станів в динаміці мовних і рухових процесів людини навіть в тих випадках, коли випробуваний намагався приховати емоційну напругу. Але в 30-ті роки як ці, так і інші роботи, пов'язані з виникненням поліграфа, були припинені в СРСР, оскільки поліграф був оголошений антинауковим.

Новий етап в історії виникнення поліграфа у пострадянському просторі можна віднести до шістдесятих років, коли під керівництвом В.М. Варламова був створений поліграф, який дозволив фіксувати результати дослідження на паперовій стрічці, що рухалась. У 1986 році зазначений поліграф був модефікований в комп'ютерний поліграф «Бар'єр», який отримав широке визнання і розповсюдження як в Росії, так і за кордоном. Основною особливістю сучасних модифікацій «варламовських» поліграфів («Бар'єр - 14», «Кріс», «Риф», «Корсар») є можливість оцінювати психоемоційний стан обстежуваного. Система індикації включає три шкали, кожна з яких складається з трьох секторів: шкала «збудження» (низька, норма, висока), шкала «самоконтроль» (низька, норма, висока), шкала «Внутрішня агресія» (низька, норма, висока). Найчастіше поліграф має посилений інтелектуальний блок, який значно розширює об'єм інформації про стан обстежуваної особи. Введення шкали емоційної напруги людини відбиває рівень емоційного збудження людини, що у свою чергу дозволяє проводити оцінку в реальному масштабі часу і за необхідності оперативно проводити відповідну корекцію тестованого. Сектор «низьке» - функціональний стан обстежуваного знижений, він не готовий до проведення поліграфної перевірки. Такий стан може бути викликаний перевтомою або бути результатом прийому заспокійливих

препаратів. Сектор «норма» - рівень напруги обстежуваного відповідає вимогам, що пред'являються до його функціонального стану при проведенні поліграфних перевірок. Регуляція фізіологічних показників знаходиться на «лінійній ділянці» (у такому стані організм людини оптимально перебудовує свої функції, сумірно з внутрішнім або зовнішнім середовищем, що міняється) і можна чекати адекватної реакції на «стимули» (поставлені питання), що пред'являються. Сектор «високе» - підвищене збудження обстежуваного призводить до неадекватної реакції на «стимул». Проводити дослідження в такому стані неможливо, досвідчений психолог - поліграфолог має заспокоїти обстежуваного. Вимір та індикація психофізіологічних показників проводиться автоматично двічі: після фіксації фонового стану і після проведення тесту. Після закінчення обстеження результати, отримані до і після тестування, виводяться на екран. Виміри йдуть паралельно з реєстрацією основних сигналів. Так, поліграф «Бар'єр-14» фіксує сім психофізіологічних параметрів організму обстежуваної особи (фотоплетізмограма, шкірно - гальванічна реакція, дихання верхнє, дихання нижнє, реєстратор зміни тиску, комплексний реєстратор протидії тестуванню, канал автоматичної оцінки загальної напруги обстежуваного в реальному масштабі часу). Загалом, сучасні поліграфи різних типів та моделей дозволяють реєструвати до двадцяти психофізіологічних параметрів організму людини.

Безперечно, що використання поліграфа в західних країнах мало більш продуктивний характер як на рівні ґрунтовних досліджень, так і прикладного використання в різних сферах людської діяльності. Узагальнюючи доступні дані, умовно можна відмітити, що пріоритет користування поліграфом мають США, Канада, Ізраїль, Японія, Китай, Туреччина. Російська Федерація займає друге місце по використанню поліграфа після США. В Україні інтерес до поліграфної методики росте. За останні роки число поліграфологів зросло до близько п'ятисот. Основна кількість поліграфних перевірок проводиться в органах внутрішніх справ України. Приладами користуються лише 10-15% українських підприємств, але 60% розглядають можливість їх використання у разі виникнення необхідності. В Україні спостерігається збільшення інтересу до перевірок на поліграфі з боку приватних осіб, зацікавлених в рішенні проблем приватного характеру.

Вирішуючи друге завдання нашого дослідження, слід зазначити, що існують різні теоретичні підґрунтя, які приводять до аналізу застосування та використання результатів даного методу. Найбільш відомою є систематизація поліграфних теорій, запропонована американськими вченими (Комітет з розгляду наукових даних про поліграф) [27]: по-перше, теорії, в основі яких лежать мотиваційні і емоційні чинники як найважливіші детермінанти психофізіологічної диференціації – теорія загрози покарання (threat - of - punishment theory), теорія афекту (theory of affect)

А. Р. Лурія, теорія конфлікту (conflict theory), умовно-рефлекторна теорія (conditioned response theory) І. П. Павлова; по-друге, теорії, що базуються на когнітивних чинниках - теорія активації (arousal theory), дихотомізаційна теорія (dichotomization theory).

В аспекті розвитку попередньої класифікації пропонується уточнююча систематизація теорій російськими ученими Л.М. Балабановою, С.І. Оглобліним, А.Ю. Мовчановим, Ю.І. Холодним, які до запропонованої вище класифікації вносять корективи в області термінології. Вони пропонують їх класифікувати по двох напрямках: по-перше, теорії, ґрунтовані на визнанні афективно-мотиваційних процесів в якості головних чинників, що визначають суть застосування поліграфа (теорія загрози покарання, теорія конфлікту і умовно-рефлекторна теорія); по-друге, теорії, що спираються на когнітивні чинники або процеси (теорія активації і дихотомізації) [23].

Складність прийняття тієї або іншої теорії полягає саме в тому, що вчені неодноразово намагалися виділити зі структури психофізіологічної діяльності людини той значимий сегмент, який відповідає за негативні явища у вигляді брехні. Але як виявляється на практиці виділити, який з них має найбільше значення, досить складно. При використанні поліграфної техніки слід відштовхуватися безпосередньо від психологічних процесів, що протікають при дослідженні особистості на поліграфі. Таким чином, враховуючи вищенаведені класифікації та інші дослідження, ми пропонуємо розширити класифікацію поліграфних теорій, спираючись на структуру психіки людини. За таким підходом, визначальним є врахування більш поширених теорій, які прямо чи опосередковано дають можливість пояснювати специфіку і спрямованість психіки досліджуваного на поліграфі.

Відомо, що структуру психіки людини можна представити, враховуючи такі компоненти:

Психічні процеси:

пізнавальні: відчуття, сприйняття, пам'ять, представлення, мислення, увага, мова, уява;

емоційні: емоції, почуття;

вольові: механізми вольових дій, вольові якості.

Психічні стани:

активність, пасивність, бадьорість, втома, апатія, ейфорія і так далі.

Психічні утворення: знання, початкові уміння, прості навички, складні навички, складні уміння

Психічні властивості:

спрямованість потреби, мотиви, цілі, темперамент, характер, здібності

Виходячи з наведеного, умовно до таких теорій при поліграфному дослідженні можна віднести, по-перше, «пізнавальні теорії».

- «Орієнтаційна теорія», запропонована М. Клейнером, і розроблена на її основі польськими ученими концепція виявлення *слідів пам'яті*, що є важливою складовою для дослідження ідеальних слідів відображення.

- «Теорія цілеспрямованого тестування пам'яті» (Ю. І. Холодний). За цією теорією, фундаментальною психічною функцією, яка піддається вивченню *психофізіологічним методом поліграфної діагностики, є пам'ять*. В ході тестування на поліграфі образи подій або явищ, що зберігаються в пам'яті людини, актуалізуються поліграфологом і далі виявляються за реєстрованими фізіологічними реакціями, що виникають у відповідь на спеціально підібрані і згруповані стимули.

По-друге, «емоційні теорії».

- «Умовно-рефлекторна теорія». Фундаментом умовно-рефлекторної теорії (conditioned response theory) послужили принципи, відкриті І. П. Павловим під час вивчення вищої нервової діяльності. Ця теорія полягає у тому, що значимі питання при опитуванні автоматично (рефлекторно) *викликають емоційну реакцію* внаслідок того, що вони обумовлені минулим досвідом опитуваного, його знаннями, його переконаністю, що здійснений ним вчинок кримінально караний, і його викриття спричинить негативні наслідки. Суб'єктивне ставлення людини до окремих подій, предметів не з'являється з народженням, а набувається за рахунок особистого досвіду або досвіду інших.

- «Теорія загрози покарання». Її основні положення полягають в тому, що людина дасть сильну фізіологічну реакцію під час брехні, тому що її чекають серйозні наслідки у разі її виявлення. На думку експертів Конгресу США, що проводили спеціальне вивчення комплексу питань, пов'язаних з використанням перевірок на поліграфі, теорія загрози покарання (threat of punishment theory) є найбільш визнаною. *Стан, пов'язаний з переживанням за свою долю, майбутнє, є основоположним* при дослідженні особи. Це відбувається, оскільки при певних обставинах істина має згубні наслідки для опитуваного (штраф, звільнення з роботи, позбавлення волі і т. д.), що, в свою чергу, активізує симпатичну нервову систему і викликає фізіологічні зміни, які можуть бути зареєстровані, виміряні і проаналізовані. Проте супротивники цієї теорії вказують на те, що поліграф фіксує *страх перед перевіркою*, а не брехню.

- «Теорія конфлікту». Її головне положення свідчить, що *«особливо сильне психічне хвилювання»* проявиться у тому випадку, коли у людини одночасно активується прагнення до двох різних способів реагування, ніяк не сумісних один з одним: брехати і говорити правду. Це було підтверджено практично у випадках, коли випробовувани намагалися «обдурити» поліграф, тобто посилювали внутрішньоособовий конфлікт. Супротивники цієї теорії говорять про те, що якщо конфлікт може бути причиною або основою брехні, то існує небезпека впасти в оману у зв'язку з сильними реакціями, викликаними емоційними проблемами.

- «Інформаційна теорія». Ця теорія, запропонована академіком П. В. Симоновим в 1965 році, якнайповніше описує інформаційні механізми, що визначають в ході поліграфного опитування *величину емоційних реакцій опитуваного*, залежну в основному від трьох чинників:

- потреби в здійсненні якої-небудь дії або вчинку, зміні соціального положення (наприклад, піти від кримінальної відповідальності);
- інформації, необхідній для того, щоб уникнути відповідальності за скоєне;
- існуючій інформації про реальну подію.

Відповідно до інформаційної теорії, міра емоційної напруги у опитуваного буде тим вище, чим сильніше потреба уникнути викриття і чим менше у нього відомостей про те, як цього досягти (наявність дефіциту необхідної інформації). Певною мірою теорія П. В. Симонова розкриває механізми диференційованого вегетативного реагування в процесі поліграфної перевірки, але і вона не пояснює усіх нюансів, спостережуваних під час поліграфного опитування, наприклад, поява реакцій на свідомо значимі стимули у осіб повністю обізнаних про суть перевірки на поліграфі. Тобто у ситуації відсутності дефіциту необхідної інформації і що не випробовують в умовах експерименту сильної потреби уникнути невдачі (відомі випадки, коли багатодобові допити доводили людину до такого стану, коли різко мінялася і сама потреба: якщо спочатку потребою було виправдання, то згодом переважало бажання покарання). Проте і ця теорія має ряд пропусків. Одним з них є практично однакові фізіологічні реакції випробовуваного на різні за значимістю питання (наприклад питання на ім'я і контрольне питання).

По-третє, «теорії психічних станів».

- «Теорія активації» (arousal theory), згідно з якою дослідження на поліграфі відбувається через пропонувані стимули різної активаційної сили. Для експериментального обґрунтування цієї теорії залучають поняття «знання винного», тобто ознака діяння тільки для того, хто вчинив буде мати особливе значення, «сигналізуючи цінність», яка вестиме до орієнтовного рефлексу, більш сильного, ніж інші. Наголос робиться скоріше на тому факті, що індивід щось знає, ніж на його емоціях, страхах, обумовлених відповідях або брехні. Застосування теорії активації дозволяє зрозуміти причини істотних відмінностей в ефективності *виділення психічно значущих стимулів в умовах різних рівнів мотивації*.

- «Діхотомізаційна теорія» (dichotomization theory), згідно з якою її творці І. Либлич і Г. Бен-Шахар стверджували, що досліджувані, які вибрали певний (значимий) стимул, проявлять незалежні процеси звикання до двох класів стимулів (нейтральним і значущим). Автори сподівалися, що розроблені на її основі методичні принципи дозволять надалі розділяти складні послідовності стимулів по групах і, визначаючи закономірності звикання суб'єкта до кожної з

груп, встановлювати їх суб'єкту значимість. Однак певні протиріччя призупинили подальший розвиток цієї теорії і за твердженням її творців, вимагали подальших досліджень для розуміння механізмів звикання:

- було встановлено, що рідко пред'явлені значимі стимули викликали більш виражені реакції ШГР, ніж нейтральні стимули, пропонувані в тих же умовах;

- в ситуації, коли значущі і нейтральні стимули рівноймовірні, їх поділити психофізіологічним способом було неможливо.

- «Мотиваційна теорія функціональних систем». Мотиваційною теорією В. А. Варламов доповнює попередні теорії, які пов'язані єдиним чинником - анатомічним, психофізіологічним, соціальним комплексом, що називається «особистість», тобто рівень мотивації є визначальним в створенні емоційної напруги при проведенні поліграфних досліджень. Суть цієї теорії полягає в наступному. Потреба людини тісно пов'язана з мотивацією, під якою розуміємо систему спонукальних причин людської поведінки, теоретичної і практичної діяльності. Такими спонукальними причинами можуть бути почуття, емоції та ідеї, в яких відобразилися інтереси і потреби особистості, тому мотиваційна теорія є синтетичною, комплексною системою, в основі якої знаходяться перераховані раніше теорії, що визначають рівень мотивації як складний соціально-біологічний процес, що накладається на функціональний стан індивідуума. Оскільки в основі рівня мотивації знаходиться соціальна значущість досконалого проступку, наприклад, можлива міра покарання, яка, у свою чергу, залежить від індивідуальних особливостей особи, у тому числі і його функціонального стану. Емоційна напруга В. А. Варламовим описується через рівень мотивації, функціональний стан організму опитуваного і індивідуальні особливості його нервової системи.

Вирішуючи третє завдання, треба зазначити, що лідерами психологічних досліджень з використанням поліграфу на даний момент залишаються Росія та Америка. Проте тільки обмежене число таких досліджень знаходиться в загальному доступі. Це пов'язано з тим, що дослідження в цій області використовуються службами безпеки, приватні компанії не хочуть розголошувати свій досвід. У західній психології накопичений досить значний матеріал, який стосується методичних аспектів використання поліграфного методу в різних умовах [27]. Важливими є дані, в яких робляться спроби виділити специфічні реакції людини в залежності від етнічних особливостей, статі та віку [21]. В той же час, на наш погляд, особливої уваги заслуговують дослідження російського поліграфолога Л. Г. Алексеева, які стосуються вивчення типологічних особливостей вищої нервової діяльності, особливостям фізіологічної регуляції вегетативних функцій людини і, що не менш важливо, суб'єктивному відношенню людини до характеру екстремальної

дії, тобто психологічних характеристик особи (емоційно-вольова стійкість, оцінка особливостей емоційного реагування, міра емоційної напруги, темпераментальні особливості і акцентуації характеру). Так само ним розроблена методика визначення енергетичних витрат досліджуваного при виконанні того або іншого роду діяльності з використанням поліграфа, перевірка його комунікативних і інтелектуальних якостей, здатність до релаксації. Отримані дані свідчать про те, що при поліграфному дослідженні особистості «вивченню можуть бути піддані дуже специфічні навички, якості, здатності, уміння, що відповідають характеру професії: спілкування на іноземній мові, рішення специфічних завдань, евристичні здібності, різні види пам'яті і т. п.».

Враховуючи актуальність поліграфного методу, нами також було проведено емпіричне дослідження з використанням поліграфа. При цьому мета роботи полягала в тому, щоб з'ясувати відмінності в індивідуально-типологічних особливостях досліджуваного при використанні даного методу. Спочатку досліджуваним були пред'явлені бланки з методикою «Діагностика психодинамічних властивостей особистості» Б.М. Смирнова [22], за якими діагностовані дали відповіді. Потім були проведені поліграфні дослідження з використанням тієї самої методики, але за певними правилами складання опитувача на поліграфі. Дослідженням були охоплені двадцять осіб переважно юнацького віку та різної статі. На основі емпіричного дослідження за апробацією поліграфного методу з оцінки психодинамічних властивостей особистості (за методикою Б.М. Смирнова) встановлено, що застосований метод дозволяє: 1) виявити такі профілі індивідуальних особливостей, як екстраверсія - інтроверсія, емоційна збудливість - емоційна урівноваженість, темп реакції (швидкий - повільний), активність (висока - низька), щирість; 2) зафіксувати розбіжності в прояву психодинамічної властивості, що характеризує особливості реакції (швидкість-повільність) випробуваних у інтровертів; 3) засвідчити у екстравертів тенденцію в досягненні властивостей за бланковою методикою, які яскраво виражені при поліграфній методиці; 4) у амбівертів зафіксувати практично єдність в значеннях властивостей за обома методиками.

Тобто отримані результати дають підставу говорити, що поліграфний метод дозволяє в певній мірі діагностувати досить чітко індивідуально-типологічні особливості особистості і врахувати їх як важливі характеристики при застосуванні даного методу в інших підставах та умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев Л.Г. Психофізіологія детекції брехні. Методологія. - М.: ООО "Галлея-принт", 2011. - 108 с.
2. Алесковській С.Ю., Алесковська О.А. Застосування поліграфа. // Теорія і практика застосування поліграфа у правоохоронній діяльності (5-та міжнародна науково-

В цілому, підводячи підсумки дослідження, можна зробити такі попередні висновки.

1. Поліграфний метод в психологічних дослідженнях є достатньо актуальним та дозволяє діагностувати широке коло показників, які можуть прямо чи опосередковано характеризувати наявність чи відсутність правдивих відповідей досліджуваного.

2. Уточнені інтерпретації визначень «брехня», «неправда», «обман» та їх розгляд нами як особистісної характеристики з урахуванням потреб, мотивів, а також свідомих і підсвідомих механізмів.

3. Доведено, що поліграфний метод використовується при діагностиці відвертості осіб протягом вже майже столітньої практики в юридичній психології, криміналістиці та професійному відборі. Умовно можна виділити два етапи у становленні поліграфного методу як самостійної діагностичної процедури. Перший етап пов'язаний зі створенням діагностичних процедур, спрямованих на оцінку правдивості, залучаючи окремі датчики (ШГР, артеріального тиску, електроенцефалограму, температуру різних ділянок поверхні шкірного покриву (термографія), рухову активність м'язів очей і ряд інших показників). Другий етап – це створення уніфікованого пристрою, який дозволяє реєструвати одночасно багато різних психофізіологічних реакцій на стимули.

4. Виділені дві основні та представлена одна авторська класифікації поліграфних теорій, які можуть бути використані в професійній діяльності поліграфологів при експертній оцінці і аналізі поліграм, при розробці різних психодіагностичних методик з використанням поліграфа.

5. Проведене емпіричне дослідження на предмет діагностики індивідуально-психологічних особливостей дозволило констатувати, що в цілому запропонований метод, за умов дотримання всіх необхідних правил і вимог, дозволяє віднести його до валідної процедури, яка може бути використана при психодіагностиці психодинамічних властивостей особистості.

6. Показано, що в сучасних умовах поліграфний метод має тенденцію поширення його використання в юридичній сфері, при дослідженні особистісних особливостей та проведенні фундаментальних досліджень.

Сучасний стан розвитку як психологічних наук, так і практики, дозволяє відмітити, що поліграфний метод може широко застосовуватися як в різних наукових дослідженнях, так і в сфері практичної психології.

практична конференція) / Под ред . А.Г. Сапрунова, С.Л. Миколаєва. - Сочі: Краснодар. край РФ, 2002. - С. 29-39 .

3. Балабанова Л.М. Судова патопсихологія. [Електронний ресурс] / Л.М. Балабанова - Режим доступу: <http://yurpsy.by.ru/help/bib/balab/13.htm>.

4. Барко В.І. Управління персоналом органів внутрішніх справ (психолого - педагогічний аспект): навчальний посібник (Барко В.І. , Ірхін Ю.Б. , Никифорчук Д.Й. , Підюков П.П.) - К.: Київський юридичний інститут , 2005 . - 244 с.
5. Варламов В.А., Варламов Г.В. Психофізіологія поліграфних перевірок / Под ред. А.Г. Сапрунова.: - Краснодар: Краснодар. край РФ , 2000.- 239 с.
6. Варламов В.А., Коровін В.В., Варламов Г.В. Тести поліграфних перевірок / Под ред. А.Г. Сапрунова. - Краснодар: ДУЗС Краснодар. краю РФ , 2001 . - 160 с.
7. Варламов В.А., Варламов Г.В. Комп'ютерна детекція брехні. - М.: " Принт -центр", 2010. - 944 с.
8. Вихман А.А. Брехливість як інформаційно - маніпулятивна активність // Укр. Чітін . ун -та. 2010.
9. Вихман А.А. Зв'язок прийняття різних типів введення в оману з властивостями темпераменту й особистості / А.А.Вихман // Матеріали ІІ конгресу з педагогічного, психологічного та соціо-культурного аспектам поведінкових проблем і делінквентності дітей і підлітків. - Перм 2010.
10. Гольцов А. Т. Детектор брехні у кримінальному судочинстві США // Журнал російського права . - М: Норма , 2009 . - № 4 . - С. 72-85.
11. Делікатній С.К. Використання поліграфа в діяльності ОВС:[навчально - методичний посібник] / Делікатній С.К. , Половнікова Ж.Ю. - К. - 2001 . - 109 с.11.
12. Екман П. Психологія брехні [Telling Lies : Clues to Deceit in the Marketplace , Politics , and Marriage] / Пер. з англ. Н. Ісупової , Н. Мальгін , Н. Миронова , О. Терехової . - СПб. : Пітер, 1999 (2000 , 2003 , 2008 , 2009 , 2010). - 270 с. - ISBN 5-314-00117-9 ; ISBN 978-5-91180-526-5 .
13. Екман П. Психологія брехні. Обмани мене , якщо зможеш. - 2-е видання. - СПб. : Пітер, 2010 . - 304 с. - ISBN 978-5-49807-580-8. - Сам собі психолог.
14. Жбанкова О.В., Бессонова Т.Д., Конишев В.А. Використання методів викликаних потенціалів головного мозку для виявлення прихованої інформації // Актуальний стан та перспективи розвитку методу інструментальної « Детекції брехні» в інтересах державної та громадської безпеки : Матеріали Міжнародної науково - практичної конференції (2-4 грудня 2008 року в м. Москві) - Міністерство внутрішніх справ Російської Федерації: Казань, 2009. - С. 31-32.
15. Журин С. І. Практика і теорія використання детекторів брехні. - М.: Гаряча Лінія - Телеком , 2004 . - 143 с.
16. Знаків В.В. Західні і російські традиції в розумінні брехні: роздуми російського психолога над дослідженнями Пола Екмана (В кн. Екман П. Психологія брехні. - СПб. : Видавництво «Пітер» , 1999 . - 272 с. : (Серія «Майстра психології») С. 243
17. Ільїн С.П. Емоції і почуття / С.П. Ільїн - Спб: Пітер , 2001 . - 752 с.3 . Костенко М.Л. Психологічний інструментарій діагностики та ідентифікації дезінформації в практичній діяльності співробітників правоохоронних органів // Вісник Національної академії оборони України . - 2009 . - № 5 . - С. 136-141 .
18. Лурія А.Р. Етапи пройденого шляху. Наукова автобіографія / А.Р. Лурія [Під. Ред. Е.Д. Хомський] - М. : Изд-во Моск. ун-ту , 1982 - 184 с.
19. Оглоблін С.И. Інструментальна « детекція брехні» : академічний курс. / С.І. Оглоблін , А.Ю. Молчанов - М. : Ньюанс . - 2004 . - 464 с.6 .
20. Проект Закону про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) № 2521 від 12.03.2013 Москаль Г.Г. . VII скликання [Електронний ресурс] Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?P_f3511=460587
21. Фрай О. Детекція брехні й обману. Спб . : ПРАЙМ -ЕВРОЗНАК , 2005 . - 320 с.
22. Фетіскін Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Соціально-психологічна діагностика розвитку особистості і малих груп.- М., Изд-во Інституту Психотерапії. 2002. - 490 с.
23. Холодний Ю.І. Опитування з використанням поліграфа і його природничо-наукові основи . [Електронний ресурс] / Ю.І. Холодний // Журнал «Вісник криміналістики» . - 2005 . - № 4 . - С. 39 - 48 . - Режим доступу: <http://www.bnti.ru/showart.asp?aid=773&lvl=02> . 13 .
24. Холодний Ю.І. Криміналістична поліграфологія і її додаток в правоохоронній практиці . [Електронний ресурс] / Ю.І. Холодний - Режим доступу : <http://www.Liedetector.ru/pub/pub03.php> .
25. Crowne, DP, & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24 , 349-354.
26. Michael N. Tennison, Jonathan D. Moreno. Neuroscience, Ethics, and National Security: The State of the Art [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.plosbiology.org/article/info:doi/10.1371/journal.pbio.1001289#s5>
27. The polygraph and lie detection / Committee to Review the Scientific Evidence on the Polygraph/ [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.nap.edu/openbook.php?isbn=0309084369>

REFERENCES

1. Alekseev L. Psychophysiology of lie detection. Methodology. - Moscow: ООО "comet-print" , 2011. - 108 p.
2. Aleskovskiy S. Yu., Aleskovska O. A. The use of the polygraph. // Theory and practice of polygraph in law enforcement (5 -th International scientific - practical conference) / Ed. AG Saprunova , SL Nikolaev. - Sochi Krasnodar, 2002. - P. 29-39.
3. Balabanov LM Trial pathopsychology . [Electronic resource] / L. Balabanov - Mode of access: <http://yurpsy.by.ru/help/bib/balab/13.htm>.
4. Barco VI Human Resource Management of Internal Affairs (psychological - pedagogical aspect): Textbook (Barco VI Irhin JB, Nykyforchuk D.Y. , Pidukov PP) - Kyiv, Kyiv Institute of Law , 2005. - 244 p.

5. Varlamov V.A., Varlamov G.V. Polygraph Psychophysiology / ed. AG Saprunova. : - Krasnodar Krasnodar, 2000. - 239 p.
6. Varlamov VA Korovin VV Varlamov AV Tests Polygraph / Ed. AG Saprunova. - Krasnodar : Krasnodar DUZS . edge of, 2001. - 160 p.
7. VA Varlamov , Varlamov AV Computer detection of deception. - M.: "Print Center", 2010. - 944 p.
8. Vyhman AA Falsity as information - manipulative activity // Ukr. Chitin . Zap . , 2010.
9. Vyhman AA How the adoption of various types of misleading the properties of temperament and personality / A.A.Vihman // Proceedings of the II Congress of pedagogical , psychological and socio-cultural aspects of delinquency and behavioral problems of children and adolescents. - Perm 2010.
10. Goltsov T. polygraph in criminal proceedings USA / Journal of Russian law. - M: Norma , 2009. - № 4. - P. 72-85.
11. Delikatniy C.K. Vykopytannya polihpafa in diyalnocti OVC [navchalno - metodichniy posibnik] / Delikatniy C.K. , Polovnikova ZH.YU. - C. - 2001. - 109 p.11.
12. Ekman P. Psychology of lies [Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage] / Per. from English. Isupov N. , N. Malghin , N. Mironov , A. Terekhov. - St. Petersburg. : Peter, 1999 (2000 , 2003, 2008, 2009 , 2010). - 270 p. - ISBN 5-314-00117-9; ISBN 978-5-91180-526-5.
13. Ekman P. The Psychology of lies. Cheating Me If You Can . - 2nd Edition . - St. Petersburg. : Piter, 2010. - 304 p. - ISBN 978-5-49807-580-8. - Own a psychologist.
14. Zhbankova OV Bessonova TD, Konishi VA Use of evoked potentials of the brain to detect hidden information // Current state and prospects of development of the method of instrumental " lie detection " in the interests of national security and public safety : International scientific - practical conference (December 2-4, 2008 in Moscow) - Ministry Interior of the Russian Federation Kazan, 2009. - P. 31-32 .
15. Zhuryn SI practice and theory using lie detectors. - Moscow: Hotline - Telecom , 2004. - 143 p.
16. Marks V. Western and Russian traditions in the sense of Lies: Reflections on the research of the Russian psychologist Paul Ekman (in the book. Ekman P. The Psychology of lies. - St. Petersburg. : Publishers "Peter ", 1999. - 272 BC (series " Masters of Psychology ") S. 243
17. Ilyina Emotions and feelings / EP Ilyin - St. Petersburg: Piter , 2001. - 752 p.3. Kostenko ML Psychological tools for diagnosis and identification of misinformation in the practice of law enforcement // Bulletin of the National Defence Academy of Ukraine. - 2009. - № 5. - P. 136-141.
18. Luria , AR Stages of distance traveled . Scientific Autobiography / AR Luria [Sub. Red. ED Chomsky] - Moscow: Publishing House of Moscow. University Press, 1982 - 184 p.
19. Ohloblin C.Y. Inctpumentalnaya "lie detection": academic course. / SI Ohloblin, A. Molchanov - Moscow: Nyuanc . - 2004. - 464 c .6.
20. Projects Act amended the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the provisions of the polygraph (lie detector) № 2521 from 03.12.2013 MoskalH.H . Convocation VII [electronic resource] Mode of access: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1? Pf3511 = 460587
21. Fry A. Detection of lies and deception. St. Petersburg. : PRIME- EVROZNAK, 2005. - 320 p.
22. Fetiskin NP, VV Kozlov, G. Manuilov Socio-psychological diagnosis of the individual and small groups. - Moscow, Publishing House of the Institute of Psychotherapy., 2002. - 490 p.
23. Cold Y. Survey using a polygraph and his natural science foundation. [Electronic resource] / Y. Cold // Journal "Herald of criminology." - 2005. - №4. - S. 39 - 48. - Mode of access: <http://www.bnti.ru/showart. asp?aid = 773 & lvl = 02. 13>.
24. Cold Y. Forensic Polygraph Examiners and its application in law enforcement practice. [Electronic resource] / Y. Cold - Mode of access: <http://www. Liedetector. ru / pub / pub03.php>.
25. Crowne, DP, & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. Journal of Consulting Psychology, 24, 349-354.
26. Michael N. Tennison, Jonathan D. Moren . Neuroscience, Ethics, and National Security: The State of the Art [Electronic resource] Mode of access: <http://www.plosbiology.org/article/info:doi/10.1371/journal.pbio.1001289 # s5>
27. The polygraph and lie detection / Committee to Review the Scientific Evidence on the Polygraph / [Electronic resource] Mode of access: <http://www.nap.edu/openbook.php?isbn=0309084369>

Е. Ю. Косьянова

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОЛИГРАФНОЙ МЕТОДИКИ В ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Статья посвящена изучению полиграфного метода в психологических исследованиях. Выяснено содержание определений «ложь», «неправда», «обман» и их изучение как личностной характеристики с учетом потребностей, мотивов, а также сознательных и бессознательных механизмов. Проведенное предварительное эмпирическое исследование на предмет диагностики индивидуально-психологических особенностей позволило констатировать, что в целом предложенный метод позволяет отнести его к валидной процедуре, которая может быть использована при психодиагностике психодинамических свойств личности.

Ключевые слова: полиграф, полиграфный метод в психологических исследованиях, этапы в становлении полиграфного метода, полиграфные теории, классификации полиграфных теорий.

O. Yu. Kos'yanova

MODERN TENDENCIES AND PERSPECTIVES OF USING POLYGRAPH TECHNIQUE IN PSYCHOLOGICAL RESEARCHES

The article deals with studying polygraph technique in psychological researches. It was defined that polygraph technique is sufficient to diagnose a wide range of indicators that may directly or indirectly characterize the presence or absence of truthful answers of researched people. The contents of such definitions as «lie», «false», «deception» is clarified and their consideration as personal characteristics taking into account needs, motivations, conscious and unconscious mechanisms is presented. It is proved that the polygraph technique has been used for diagnosing people's truthfulness for over a century in juridical psychology, criminology and professional selection. Two stages in the formation of polygraph as a method of self-diagnostics are specified. Two major classifications of polygraph theories are distinguished and one author classification is presented in the article. They can be used in professional activities of polygraphers for expert evaluation and analysis of the polygraph charts, the development of a variety of psychodiagnostic methods using a polygraph. A carried out empirical research aimed on diagnosing individual and psychological characteristics allowed to state that in general the proposed method refers it to a valid procedure that can be used in psychodiagnostics of psychodynamic personality traits. It is demonstrated that nowadays a polygraph method tends to be popular in the juridical field, in the process of studying personality characteristics and basic researches.

Keywords: polygraph, polygraph technique in psychological research, stages in formation of the polygraph technique, polygraph theories, classification of polygraph theories.

Подано до редакції 23.01.2014
